

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1900. Andra Kammaren. N:o 16.

Fredagen den 2 mars.

Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 23 nästlidne februari.

§ 2.

Föredrogos hvar för sig och hänvisades till statsutskottet Kongl. Maj:ts nedannämnda, å kammarens bord hvilande propositioner:

angående ändring i grunderna för pensionering af löntagare vid flottans läkarestat;

angående inqvarteringsbidrag åt flottans läkare;

angående pension å allmänna indragningsstaten åt underlöjtnanten i flottans reserv J. A. S. Lagerström.

§ 3.

Härefter föredrogos och hänvisades till kammarens tillfälliga utskott n:o 2 herr *W. Styrlanders* motion, n:o 158.

§ 4.

Vidare föredrogos, men blefvo åter bordlagda bevillningsutskottets betänkande n:o 9 samt lagutskottets utlåtanden n:is 17, 18 och 19.

Interpellation.

§ 5.

Ordet lemnades till herr *C. G. Österberg*, som anförde:

Då jag på detta sätt för första gången uppträder i Riksdagen med afsigt att begära kammarens tillåtelse att få till herr statsrådet och chefen för kongl. landtförsvarsdepartementet framställa en interpellation angående vissa förhållanden vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori, så ber jag att på det bestämdaste få betona, att jag först efter lång tvekan ansett mig böra på grund af föreliggande omständighet taga detta steg.

Sedan början af februari månad pågår vid nämnda gevärsfaktori en arbetsinställelse, omfattande 20 arbetare, nemligen 15 smerglare, 4 kratsare och 1 blåanlöpare. Denna arbetsinställelse beror derpå, att den 1 februari vid detta verk företogs en ganska genomgripande lönereducering, som belöpte sig till omkring 25 % af ifrågavarande arbetares årsinkomst för år 1899. Ett antal s. k. piprigtare nedlade också arbetet, men återgingo dertill temligen snart, till och med blott efter några timmar. Deremot ansågo sig smerglarne icke kunna ingå på de af styresmannen gjorda lönereduceringarna, utan anhöllo att genom ombud få med honom underhandla om bibehållandet af de gamla arbetsprisen. Styresmannen hade kommit till sin uppfattning beträffande smerglarnes och kratsarnes lönereducering på så sätt, att han beräknat en effektivare gevärstillverkning för 1900 än hvad som under 1899 utgjort medeltillverkningen pr månad, eller 2,100 gevär. Då förtjenade den högst aflönade af dessa smerglare, förmannen Eriksson, 1,771 kronor 12 öre, i hvilken summa ingår 200 kronor såsom förmanslön; den lägst aflönade af ifrågavarande arbetare hade 1,294 kronor 73 öre. Den högst aflönade kratsaren förtjente under 1899 kronor 1,201: 90. Deremot skulle hans lön bli för 1900 kronor 999: 24. Om nu enligt styresmannens beräkning arbetseffekten för år 1900 skulle drifvas upp från 2,100 till 2,300 gevär pr månad, skulle ifrågavarande högst aflönade smergeliarbetare komma upp till en lön på 1,941 kronor och den med beräknad lägsta lönen 1,454: 64. Men då han anser sig kunna uppdrifva arbetseffekten för år 1900 till nämnda höga siffra, menar han sig vara berättigad att för ifrågavarande arbetaregrupp vidtaga betydliga lönereduceringar. Genom en nedsättning af ackordspriset från 84 kronor 70 öre till 62 kronor 50 öre pr 100 gevär skulle de båda nämnda arbetarne förtjena respektive 1,346 kronor 64 öre — i hvilket belopp förmanslönen 200 kronor skulle ingå — och 1,211 kronor 88 öre. Nu förklara emellertid arbetarne enstämmigt och energiskt, att det är absolut omöjligt att frambringa en arbetseffekt af 2,300 gevär pr månad. De säga sig hafva under år 1899 uppdrifvit sin yrkesskicklighet och raskhet i arbetet till det högsta möjliga. Genomträngda af denna öfvertygelse, sökte och erhöllo arbetarne styresmannens tillstånd att inleda underhandlingar om arbetsprisen, och dessa underhandlingar pågingo från

måndagen den 5 februari till och med torsdagsaftonen i samma vecka. Under dessa underhandlingar mellan Svenska jern- och metallarbetareförbundets förtroendeman och fabriksstyresman förklarade sig den senare villig att påöka det nedpressade arbetspriset med 10 % eller från 62 kronor 50 öre till 68 kronor 75 öre pr 100 gevär, vid ett senare tillfälle till och med 20 % eller till 75 kronor. Men sedan ångrade han sig igen, och när slutligen arbetarne kommo tillbaka för att få ordentligt besked, ville han blott medgifva en ökning af 10 %. På grund af styresmannens vacklande fram och tillbaka ansågo sig arbetarne kunna hysa förhoppningar om ett gynnsamt resultat af förhandlingarna och återgingo därför till arbetet fredags morgon. Klockan half 9 fredags förmiddag blefvo de af verkmästaren tillsagda att aflägsna sig för att återkomma klockan 10 — sedermera ändrades tiden till klockan 1 — och utfå lön och arbetsbetyg. Klockan 1 infunno de sig och erhöilo aflöning jemte arbetsbetyg, å hvilka ungefär följande ord voro antecknade: på grund af arbetsnedläggelse slutat arbetet. I en skrifvelse af den 9 februari till generalfälttygmästaren framhåller dessutom styresmannen, att han rådgjort med Eskilstuna arbetsgifvareförening, hvars medlemmar förbundet sig att icke antaga någon af de aflyttade i sin tjänst. I en af arbetarne till mig stäld skrifvelse omnämnes ytterligare en åtgärd, hvarigenom situationen än mera tillspetsades, i det nemligen rent af en förteckning på ifrågavarande arbetare utsändes till fabrikanterna i staden, hvarigenom arbetarne skulle fullständigt utestängas från möjligheten att förtjena sitt lifsuppehälle.

Jag skall här be att få citera ett och annat ur nämnda skrifvelse från arbetarne, emedan den innehåller ganska många intressanta pointer. »På tillfrågan af arbetarnes förtroendeman, som var uppe och talade vid ingenjören,» — heter det der bland annat — »om han trodde det vara lönt att vända sig till styresmannen med förutnämnda anhållan, svarade han, att det kunde vi ju göra, men att det tjänade till intet, ty styresmannen gjorde nog ej något till saken. Med detta besked fingo vi aflägsna oss. Då nu nämnda prutning af vårt arbete var så mycket nedpressad, att vi ej kunde emottaga det i dessa dyra tider, så sågo vi oss föranlåtna att vända oss till vår respektive fackförening med anhållan om råd och hjelp. Denna gick då i författning om att få hit till Eskilstuna Svenska jern- och metallarbetareförbundets förtroendeman.» — — — »En skrifvelse uppsattes till styresmannen med anhållan om att förutvarande priser skulle få vara gällande eller om tillstånd att få med honom underhandla. Då nu förtroendemännen instälde sig med denna skrifvelse, så uppbrusade herr styresmannen i häftig vrede och i de häftigaste ordalag tillvitade dessa för att vi ej vändt oss till honom, utan i stället till fackföreningarna, som han ej ville hafva något med att göra. Förtroendemännen upplyste då om det svar, de fingo af ingenjören, hvartill ej styresmannen invände något.

Interpellation.
(Forts.)

Interpellation. Han redogjorde så för oss, hvad gevären kostade i Tyskland, och att de stälde sig dyrare här, och det ville han ej, att de skulle bli. Vidare ansåg han, att smerglarnes förtjenst varit så hög, att de ej kunde hafva så mycket att klaga öfver, om han nu nedprutade deras ackordspris; kratsarne brydde han sig ej alls om, ty vore de ej belättna, så finge de gå, ity att detta arbete vore en sak, som han godt kunde undvara. Derefter fingo vi aflägsna oss.» — — — »På tisdagen blefvo förtroendemännen uppkallade till styresmannen, då han hade skaffat sig uppgifter från Tunafors' fabrik, hvad de nio skickligaste smerglarnes årsinkomst var för år 1899. Dessa uppgifter voro i allmänhet högre, än hvad de voro för smerglarne vid faktoriet, undantagandes förman Erikssons årsinkomst, som var litet högre. Men härvid är att märka, att smerglarne i staden hafva en aflöning på cirka 50, 55, 60 kronor hvar fjortonde dag; detta blir naturligen mycket högre årsinkomst, hvadan smerglarne vid faktoriet efter denna nedprutning 1 februari skulle nästan bli med de sämst aflönade i staden.» — — — »Styresmannen hade då till detta tillfälle uppgjort en lista, som vi fingo af honom och som innehöll de gamla och de nya priserna, och voro äfven de 20 % och de 10 % derå uppsatta samt uträknadt, hvad årsförtjensten skulle bli med de olika priserna. Det är då att märka, att styresmannen räknat efter 2,300 gevär pr månad, hvilket är en ren omöjlighet med nuvarande fabrikation, hvilket vi uppmärksammade honom på, ty då fordras mer folk och fler maskiner.» — — — »Han talade visserligen en mängd andra saker, men detta kan ju på sätt och vis ej höra hit. Bland annat talade han om, att faktoriet var i skuld på 195,000 kronor, och han visste ej, hvar han skulle få pengar att betala med på annat sätt, än att han fick lof att nedsätta ackordsprisen och på så sätt framdrifva mer arbete. Vi genmälde då, att vi kunde ej på något vis komma längre i fortfärdighet, ty vi hade upparbetat oss så högt vi kunde, och detta af den orsaken, att vi ej ville strandsätta faktoriet på arbete, utan att det skulle gå undan, och framhöllo, att den afsevärda prutning, som nu ifrågakommit, var en vacker lön för vår tjenstaktighet.»

Jag skall vidare be att få framhålla en sak, som kanske icke är så noga bekant, nemligen det förhållandet, att smerglarnes yrke är ett af de mest lifsfarliga yrken, som förekomma i Eskilstuna. Slipare och smerglare anses vara dödsandidater redan vid en ålder af 34 å 35 år. På grund af att detta yrke räknar bland sig så stor dödlighet och sjuklighet, finnes i reglementena för de flesta af stadens sjukkassor inryckt ett uttryckligt förbud för slipare och smerglare att tillhöra sjukkassorna, så länge de utöfva detta yrke. Hvarje människovän bör kunna förstå, att den inkomst, som här är angifven, ej för dessa arbetare är för hög, då de vedervåga sitt lif och med säkerhet hafva att påräkna en för tidig död, före hvilken tidpunkt de kunna vänta att 1, 2, 3 å 4 år dragas med lungdot. I belysningen af den framställning, som i dessa dagar

göres ifrån rikets skilda trakter, från högre och lägre tjänstemän, om lönetillskott, ställa sig dessa allt oftare upprepade lönereduceringar vid faktoriet i en egendomlig dager. Interpellation.
(Forts)

Egendomligt är ock det sätt, hvarpå arbetarne i detta fall blifvit behandlade, då de, under det de i förhoppning om fortsatta underhandlingar fortgå med sitt arbete, helt enkelt blifva afskedade, då man vidare om dem utsänder en svart lista i staden, då i arbetsbetyget inryckes en klausul, som förklarar, att arbetarne nedlagt arbetet, och man följaktligen gör hvad man kan för att få dem förklarade fogelfria. Gent emot detta förhållande vill jag ställa det, att Riksdagen gjort framställning till regeringen om tillsättandet af en komité, som skall utarbета förslag angående skiljenämnders upprättande, genom hvilka på human och fredlig väg tvistefrågor mellan arbetare och arbetsgifvare kunde lösas.

Jag har nu, så godt jag kunnat, sökt redogöra för arbetsnedläggelsen och lönefrågan. Men denna sak har äfven en annan, betänkligare sida. Dels försenas nemligen vapenfabrikationen i faktoriet i afsevärd mån, dels riskerar man, att gevären med de nya metoder, som skola ersätta smerglingen och kratsningen, kunna komma att blifva sämre, än de förut varit. Man har, sedan arbetsnedläggelsen inträdde, sökt med användande af en ingenjör Gustafsson, rustmästarne Gustafsson och Friedleiff, en skrivfware Sjöström och en ritare Abrahamsson ersätta de utestängda arbetarne, men det har visat sig omöjligt, hvarför man sökt tillgripa andra metoder för gevärens iordningställande och då särskildt den s. k. sandblåsningsmetoden. Dels har man hos Munktells mekaniska verkstad sökt sandblåsa dessa förut smerglade gevärskdelar, dels har i dessa dagar från Stockholm till faktoriet anländt en sandblåsningsmaskin. Om denna metod hafva tvenne fackmän yttrat sig på följande sätt. Den ene säger: »Min åsigt är, att de sandblåsta gevärskdelarne äro odugliga. För det första kan sandblåsningen aldrig ersätta smerglingen, då det blir fråga om att få en filad och ojemn yta slät. Filtag och förestående kanter blifva alltid kvar. Hvad beträffar gevären, så är metoden vidare olämplig af det skäl, att den minsta repa genast rostar. En smerglad yta, hvarpå bildats rost, kan lätt putsas fin igen. Icke så en, som är sandblåst. Hela den stålgrå ytan blir vid ett dylikt försök förstörd. — Men detta är ändock icke det största hindret. Detta består deri, att de delar på geväret, som äro vridbara, icke som efter smergling glida mot hvarandra, utan i stället komma att *slipa hvarandra*. Dessa delar, hvilka måste passa utomordentligt väl tillsammans, skulle vid minsta väta rosta samman.»

Den andre yttrar: »För att geväret skall uppfylla sitt ändamål, måste ju mekanismen löpa jemnt och ledigt. Det är därför nödvändigt, att de olika delarne, som komma i beröring med hvarandra, äro så arbetade, att ytorna äro glatta. Detta låter sig ej åstadkommas genom sandblåsningen, som gör delarne kärfva och beckiga,

Interpellation. hvarigenom de lättare utsätts för slitning. Härtill kommer, att (Forts.) en smegrad bit har nästan dubbelt större motståndskraft mot rost än en sandblåst sådan.»

Det är gifvet, att det bör ligga i statens intresse att få de bästa möjliga gevär, helst som för gevärstillverkningen ett jemförelsevis högt belopp per gevär är anslaget. På något egendomligt sätt måste dock detta anslag ha öfverskridits. Eller är man här inne på den vägen att söka pruta på arbetarnes årsförtjenst utan att taga hänsyn till, om man genom denna prutning riskerar att få gevären mycket sämre, än de under normala förhållanden skulle blifva?

Beträffande denna fråga har man äfven frambållit, att gevärsfabrikationen i Tyskland på den fabrik, der i enlighet med fjorårets riksdagsbeslut gevär bestälts, skulle vara väsentligt billigare, derför att arbetet der bedrifves intensivare. Men då man velat uppdrifva intensiteten, har man glömt att taga hänsyn dertill, att det går lättare att få högre procent per individ i intensivt arbete utfördt af en arbetaregrupp på 2,000 arbetare, än som är möjligt vid faktoriet, der man har blott 500 arbetare.

Då denna fråga enligt min lifliga öfvertygelse är af den beskaffenheten, att den bör komma fram i sitt rätta ljus, tager jag mig, herr talman, friheten att anhålla om kammarens tillåtelse att till herr statsrådet och chefen för kongl. landtförvarsdepartementet få framställa följande tvenne spörsmål:

Har herr statsrådet och chefen för kongl. landtförvarsdepartementet vidtagit några åtgärder för att få de af mig nu angifna missförhållandena vid statens gevärsfaktori ordnade på ett för staten och arbetarne tillfredsställande sätt?

Om så ej är fallet, ämnar herr statsrådet vidtaga några åtgärder för antydd missförhållandens afhjelpande?

Den af herr Österberg sålunda framställda anhållan begärdes på bordet och bordlades.

§ 6.

Herr *Hj. Branting* aflemnade en motion, n:o 159, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete m. m.

Denna motion blef på begäran bordlagd.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *J. E. Ericsson* i Ahlberga under 2 dagar fr. o. m. den
5 dennes,

herr *L. Dahlstedt* under 4 dagar fr. o. m. den 3 dennes,

» *A. Hansson* i Solberga under 4 dagar fr. o. m. den 3
dennes,

herr *J. P. Jansson* i Saxhyttan under 8 dagar fr. o. m. den
3 dennes,

friherre *I. A. von Knorring* under morgondagen,

herr *Ch. Olsson* i Rügge under 14 dagar fr. o. m. den 6 dennes,

» *G. O. Wallenberg* » 8 » » » » » 7 » ,

» *J. Hjelmérus* » 8 » » » » » 3 » ,

» *C. E. Johansson* i Berga under 6 dagar fr. o. m. den 5
dennes.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,7 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.